

Yasin Özkara

УДК 81-13+37.02

SES TEMELLİ CÜMLE YÖNTEMİYLE TÜRKÇE OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ

ОБУЧЕНИЕ ЧТЕНИЮ И ПИСЬМУ НА БАЗЕ ЗВУКОВОЙ ЦЕПИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ

В статье рассматриваются пути освоения навыков чтения и письма на турецком языке в связи с успеваемостью в школе, жизненными навыками, необходимыми ребенку для реализации в социуме.

ÖZET

Okuma ve yazma becerilerinin kazandırılması, çocuğun okul yaşamındaki akademik başarısında olduğu kadar çocuğun sosyal yaşamında da gerekli olan becerilerdir. Bu becerilerin doğru olarak kazandırılması ilköğretimin başlangıcında gerçekleştirilirken, yaşamsal süreçte kullanılabilir ve geliştirilebilir bir davranışa dönüştürülmesi yaşam boyu devam etmektedir. Tüm ülkelerin ilköğretim programlarının temel amaçlarından biri, eğitim dilinde okuma ve yazma becerisine sahip olan bireyler yetiştirmektir. Bu nedenle ilköğretimde yürütülen eğitim ve öğretim çalışmalarının temelinde eğitim dilinin kazandırılmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilmektedir. Çünkü bu çalışmalar bireylerin yaşamları boyunca gerekli olan eğitim faaliyetlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu denli önemli olan bu iki becerinin çocuklara doğru ve nitelikli olarak kazandırılmasını etkileyen etmenlerin başında, kullanılan yöntem gelmektedir.

Türkiye’de uygulanan ilköğretim programlarında Türkçe okuma ve yazma becerisinin kazandırılmasına yönelik “harf yöntemi, kelime yöntemi, cümle yöntemi, karma yöntem” gibi birçok yöntem denenmiş ve 2005 yılı itibarıyla Türkçe okuma becerisinin kazandırılmasında “ses temelli cümle” yöntemi, Türkçe yazma becerisinin kazandırılmasında ise “bitişik eğik el yazısı” yöntemine geçilmiştir.

Bu çalışmada 2005 yılı itibarıyla Türkçe okuma ve yazma becerisinin kazandırılmasında kullanılan ses temelli cümle yöntemi ve bitişik eğik el yazısı yönteminin kullanımı üzerinde durulacaktır.

Giriş

Geçmiş çağlara göre bilgiye çok daha kolay ve çok daha farklı yollarla ulaşılabilmesine rağmen, günümüzde formal yolla öğrenme kavramı önemini hâlâ korumaya devam etmektedir. Gelişen teknoloji ile bilgilerin karmaşıklaşması formal öğretimin değerini daha da artırmaktadır. Okul öncesi yıllardan dinlemeyle başlayan okuma eylemi bu bilgilerin analiz edilmesinde ve yordanmasında gerekli olan en temel beceri olarak görülmektedir. İlköğretim birinci sınıfta okuma eylemine yazınsal sürecin de eklenmesi bu sınıfın diğer sınıflara göre önemini bir kat daha artırmaktadır.

Çünkü çocuğun bilgi edinme ve edindiği bilgileri aktarımı, okuma ve yazma becerisinin kazanımına dayanmaktadır. Sistemli bilgi edinme, farklı bakış açıları kazanma, doğru ve sağlam sonuçlara varabilme becerilerinin temelini okuma becerisi oluşturmaktadır [1; 2]. Kelime dağarcığı, metinden kelimelerin anlamını çıkarma, genel bilgi ve cümle yapısını anlama gibi dil ve bilişsel beceriler okuma ile birlikte geliştiğinden günümüz insanın yaşamındaki en önemli becerilerden biri okuma yazma becerisinin kazanılmış olmasıdır [3]. Bu sebeple ilköğretim birinci sınıftan itibaren hızlı, doğru, anlayarak ve eleştirerek okumanın, işlek ve estetik görümlü bir yazı yazmanın temeli ilk okuma yazma öğretimi ile atılır [4]. İlköğretim birinci sınıfta okuma yazma becerisinin nitelikli olarak kazandırılması, bireysel başarının anahtarı olduğu gibi aynı zamanda toplumsal bilinçlenmenin, birlik ve beraberliğin, fikir, sanat ve kültürde ilerlemenin de anahtarıdır [5]. Dolayısıyla okuma yazma becerisinin sağlamlığı ve niteliği, bireylerin bütün hayatı boyunca hem akademik hem de sosyal yaşam başarısını etkilemektedir. Günümüze kadar bütün dillerde okuma yazma öğretimine yönelik birçok yöntem kullanılmış ve bu yöntemlerin hepsiyle de aslında okuma yazma becerileri kazandırılmıştır, fakat okuma ve yazma becerilerinin kazandırılmasından ziyade bu becerilerin nasıl kazandırıldığı yani öğretim yöntemi de son derece önemlidir.

Türkiye’de de Türkçe okuma ve yazma becerisinin kazandırılmasına yönelik “harf yöntemi, kelime yöntemi, cümle yöntemi, karma yöntem” gibi birçok yöntem denenmiş ve 2005 yılı itibarıyla Türkçe okuma becerisinin kazandırılmasında “ses temelli cümle” yöntemi, Türkçe yazma becerisinin kazandırılmasında ise “bitişik eğik el yazısı” yöntemine geçilmiştir.

Türkçenin ses yapısının seçil bir özellik taşıması, seçil dillerde alfabenin harfleri sesbirimlerle uyumlu olması yani, Türkçenin sözcüklerinin neredeyse tümünün yazıldığı gibi okunabilmesi [6] nedeniyle Türkçe okuma yazma öğretiminde Ses temelli Cümle yöntemi tercih edilmiştir.

Türkçe yazma becerisinin kazandırılmasında bitişik eğik el yazısına geçilmesinde ise, okuma yazmaya yeni başlayan çocukların genel gelişim özelliklerinden ince motor becerilerinin dairesel çizgiler çizmeye uygun olması, bitişik eğik yazının akıcı olarak kolay ilerlemesi, çocuğun yazı yazmada zorlanmaması vb. faktörler etken olmuştur.

İlköğretim Türkçe Dersi 1-5. Sınıflar Öğretim Programı (2005)’nda, Türkçe okuma-yazma öğretiminin içeriği, çocuğun okuma ve yazmada en kısa sürede anlamlı cümleler oluşturma düzeyine geleceği şekilde düzenlenmiştir.

Okuma yazma öğretilirken, çocuklara önce anlamlı bütün oluşturacak “e ve l” gibi birkaç ses verilir. Örneğin “e ve l” sesi için önce “e” sesi sonra “l” sesi verilir. Daha sonra, “e” sesi ile “l” sesi farklı şekillerde bileştirilerek “el” “ele” ve “el ele” gibi hem yazıda hem de okuma da anlamlı hece, kelime ve cümlelere ulaşılması sağlanır. Böylece okuma yazma öğretiminde ses temelli cümle yöntemi yaklaşımının hedeflediği seslerden hecelere, hecelerden kelimelere ve kelimelerden de cümlelere ulaşma ilkesi gerçekleştirilmiş olur.

Ses Temelli Cümle Yöntemiyle Türkçe Okuma Yazma Öğretimi

Ses Temelli Cümle Yöntemiyle Türkçe okuma ve yazma öğretimi, dinleme, konuşma okuma, yazma, görsel okuma ve sunu olmak üzere beş öğrenme alanı ile birlikte yürütülmektedir. Okuma yazmanın öğretimi sürecine

Türkiye Türkçesinin ses sistemindeki seslerle başlanıp, bu seslerin birleştirilmesiyle heceler, hecelerden anlamlı kelimeler oluşturularak anlamlı cümlelere ulaşılmaktadır. Böylece çocukların Türkçe okuma yazmayla ilgili bilgilerini yapılandırması yani Türkçe okuma yazma hafızası oluşturması kolaylaştırılmaktadır. Çocuklara sunulan bu zengin içerik, onların Türkçede temel düşünme becerilerini geliştirmesine, yaratıcılık ve bireysel zekâ alanlarının geliştirmesine olanak sunmaktadır.

Tüm öğretim süreçlerinde olduğu gibi okuma yazmayı öğretme sürecinde de çocukların yaş ve gelişim özelliklerine göre dikkat süresi göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle Türkçe okuma yazma öğretimine de basitten karmaşığa doğru bir sıra izlenerek başlanmakta ve çocukların okuma yazma becerisini geliştirmesinde belirli bir sırayla ilerletmesi sağlanmaktadır. Bu süreçte izlenen sıra ise ses, harf, hece, kelime, cümle ve metin oluşturmaktır. Bu sıralama basitten karmaşığa doğru olduğu için çocuğun okuma yazma da anlamlı cümle kurma ve metin oluşturma becerilerinin gelişimine katkı sağlamaktadır.

Çocuklar, hece, kelime, cümle ve metin oluşturma sürecine etkin katılım sağladığından yaratıcı yazma ve yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirmektedir. Bu yöntemle okuma yazmayı öğrenen çocuğun işittiği ve çıkardığı seslerin bilincine varması sağlanarak [7], Türkçede doğru telâffuz, akıcılık, sesleri ayırt etme vb. becerileri doğru olarak kazanması desteklenmektedir. Özellikle ilköğretimine başlamadan önce aile ortamında Türkçenin seslerini hatalı kullanan çocukların doğru telâffuz, akıcılık, sesleri ayırt etme vb. becerileri doğru olarak kazanmalarına katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte çocukların bütün sesleri doğru olarak öğrenmesi, yazma sürecine başladığında kelimeleri doğru olarak yazmalarını kolaylaştırmaktadır. Böylece çocuk Ses Temelli Cümle Yöntemiyle okuma yazmayı öğrendiği süreçte çok sayıda hece, kelime, cümle ve metinlerle karşı karşıya kaldığı için, cümleleri ezberlemek yerine okuduğu ve yazdığı cümleyi anlayarak öğrenmekte, dolayısı ile konuşma dili ile yazılı dil arasında anlamsal bütünleştirmeleri daha kolay yapabilmektedir. Böylece okuduğu ve yazdığı bir dilde bilişsel şemalarını yapılandırarak edindiği bilgiyi kalıcı öğrenmeye dönüştürmesi daha kolay olabilmektedir.

Ses Temelli Cümle Yöntemiyle Türkçe okuma yazma öğretilirken özellikle çocuğun ön bilgilerinden hareket etmek yöntemin temel mantığını oluşturmaktadır. Ağırlıklı olarak sentez yöntemi kullanılacağından öncelikli olarak anlamlı heceler elde edilmesi önemlidir. Özellikle hece oluşturma aşamasında, oluşturulacak hecelerin kolay okunması, Türkçede günlük kullanım sıklığına sahip olması, anlamın açık ve somut olması yani görselleştirilebilir olması (canlandırılabilir, resmedilebilir vb.) ve işlek hece yapısına sahip olması gibi özelliklere dikkat edilmektedir [8]. Ayrıca oluşturulacak hecelerden kısa sürede kelime ve cümlelere ulaşılacak nitelikte olmalıdır. Oluşturulan ifadelerde olanaklar ölçüsünde görsellere başvurulmakta ve somut öğelerden yararlanılmaktadır.

Bitişik Eğik Yazı Öğretimi

İlköğretimin ilk yıllarında çocuklar, okunaklı el yazısı yazmak için gerekli olan yeni motor plânlamayı gerçekleştirirken, harflerin yönü, büyüklüğü, eğimleri ve harfler arasındaki boşlukları algılama gibi görsel algı ile ilgili zorluklar yaşayabilecekleri için sınıftaki zamanının çoğunu, el göz koordinasyonu gerektiren ince motor becerilerini kullanarak geçirir.

Türkiye’de yazı öğretimine birinci sınıftan itibaren bitişik eğik el yazısıyla başlanması ve bütün yazı çalışmalarının bitişik eğik yazı harfleriyle yapılmasının gerekliliği 2005 yılında yürürlüğe giren Türkçe Öğretim Programı’nda belirtilmiştir.

Marr ve diğ. (2001)’e göre çocukların bitişik eğik el yazısıyla yazma becerilerinin kazandırılmasında iki temel unsur vardır. Bunlardan birincisi, çocuğun görsel motor becerileri, görsel algı ve yeni motor becerileri plânlama yeteneği, el-göz koordinasyonu ve kinestetik farkındalık gibi iç unsurlar, ikincisi ise; yazma sırasında kullanılan öğretim yöntemi ve materyaller gibi dış unsurlardır. Özellikle iç unsurlar çocuğun hazır bulunuşluk düzeyini belirleyeceği için bitişik eğik el yazısının öğretiminde bu unsurların göz önünde bulundurulması oldukça önemlidir.

Çocukların genel gelişimsel özellikleri ve anatomik yapıları gereği okuma yazmaya başladığı 6-7 yaşları arasında kalemi tutma becerisinde genelde eğik ve dairesel çizgiler çizerler. Çocukların bu genel gelişimsel eğilimi, bitişik eğik yazı ile yazmanın öğrenilmesinde kolaylaştırmaktadır. Ayrıca, bitişik eğik el yazısının akıcı ve kesintisiz olması, çocuğun harflerin soldan sağa doğru yazılış yönlerini karıştırma sorununu ortadan kaldırmaktadır. Bitişik eğik yazıdaki süreklilik, düşüncedeki süreklilik ile örtüşmekte ve birbirini desteklemektedir [8].

Bitişik eğik el yazısı öğretiminde, ses temelli cümle yönteminin mantığıyla örtüşecek şekilde basitten karmaşığa doğru bir sıra izlenir. Bu süreçte öncelikle eğik el yazısının harf yazımı tam olarak öğretilir. Daha sonra öğretilen bu harfin kelime içinde yazılışı öğretilir. Yazılışı öğretilen kelimeler ile cümlelerin yazımına geçilir. Böylece çocuğun bitişik eğik el yazısı harflerini kullanarak hece, kelime, cümle ve metin yazmaya ilişkin yeni motor becerilerini plânlama yeteneği geliştirilir.

Öğrenciler harflerin şekilleri ve birleştirilmelerini iyice kavrayana kadar eğik el yazısı öğretimi günlük olarak planlanmalıdır. Akyol (2007)’a göre bitişik eğik el yazısı öğretimi sırasında harflerin yönlerinin, başlangıç noktalarının, şekillerinin, ebatlarının ve alt üst uzantılarının doğru olarak yazılması oldukça önemlidir.

Öğrenciler harflerin şekillerini iyi bir şekilde öğrendikten sonra, öğretmen iyi el yazısı yazan bir sınıfa sahip olduğunun bilinciyle, öğrencilerin daha iyi yazabilmeleri için ne tür etkinlikler yapabileceğine karar verebilir. Ayrıca, eğik el yazısı öğretimi sürecinde öğretmenlerin tutarlı açıklamalar ve geribildirim, doğru oturuş, kalemin tutuluşu, el, bilek ve kol hareketleri gibi ilkelere dikkat etmelerini gerektirmektedir [9].

Kaynakça:

1. Akyol H. Türkçe İlk Okuma Yazma Öğretimi / H. Akyol. – Ankara : Pegem Yayıncılık, 2007.
2. Duran E. Bitişik Eğik El yazısı öğretmen çalışmalarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi / E. Duran, H. Akyol // Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. – 2010. – № 8 (4). – S. 817-808.
3. Şenel H. G. Öğretmenlerin İlkokuma-Yazma Öğretiminde Tercih Ettikleri Yöntemler. İlköğretim-Online / H. G. Şenel. – 2004. – № 3 (2). – S. 48-53.
4. Duran E. Bitişik Eğik El yazısı öğretmen çalışmalarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi / E. Duran,

- H. Akyol // Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. – 2010. – № 8 (4). – S. 817-808.
5. Güneş F. Okuma-Yazma Öğretimi ve Beyin Teknolojisi / F. Güneş. – Ankara : Ocak Yayınları, 1997.
 6. Savaş B. Okuma Eğitimi ve Çocuklarda Dil Gelişimi / B. Savaş. – İstanbul : Alfa Basım Yayım ve Dağıtım Ltş, 2006.
 7. Boyle R. Effects of Irrelevant Sounds on Phonological Coding in Reading Comprehension and Short term Memory. Experimental Psychology Section A: Human Experimental Psychology : [Электронный ресурс] / R. Boyle. – 2010. – Режим доступа : <http://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/713755630>. Erişim,02.02.2012.
 8. İlköğretim Türkçe Dersi 1-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu. – Ankara : Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi, 2005.
 9. Başaran M. Eğitim El Yazısı Öğretimi : [Электронный ресурс] / M. Başaran, H. Karatay // Milli eğitim dergisi. – 2005. – S. 168. – Режим доступа : <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/168/index3-karatay.htm> – Erişim Tarihi. 12.02.2012.
 10. Handwriting Readiness: Locatives and Visuomotor Skills in the Kindergarten Year. Early Childhood Research & Practice. 3 (1) : [Электронный ресурс] / D. Marr, M. M. Windsor, S. Cermak. – 2001. – Режим доступа : <http://ecrp.uiuc.edu/v3n1/marr.html?ref=SexShopu.Com> Erişim Tarihi: 13.02.2012.

Умеров Э.Ш.

УДК 930.85.008

ОСНОВНЫЕ ПРИЗНАКИ И КРИТЕРИИ ПЕРВОГО КРЫМСКОТАТАРСКОГО ГОСУДАРСТВА «MAGNA BULGARIA» (НЕКОТОРЫЕ ОБОБЩЕНИЯ)

Постановка проблемы. Вопросы образования и существования государственности, у древних болгар, в Северном Причерноморье, Приазовье, Прикубанье и Крыму, являющихся составной частью крымскотатарского народа, и, зафиксированных в письменных источниках, в период, со II по VIII вв. н.эры, в виде самостоятельных ханств, под названиями Patria Onoguria, Magna Bulgaria и Kara Bulgaria, не смотря на большое количество публикаций в литературе, остаются, удовлетворительно, не разрешенным. Когда мы говорим о древних булгарах, оногурах, утургурах, кутургурах, сабирах, и др. племенах и народах, представлявших во II – VIII вв. н.эры, древнее крымскотатарское государство «Magna Bulgaria», то мы должны отметить, что эти народы, как и их государство, являлись не оседлым народом и государством.

Сложность в исследовании вопросов о критериях кочевого государства, заключается в том, что целым рядом публикаций в литературе, на протяжении, вот уже, более чем, 100 лет, был сформирован тезис, согласно которому, народы, ведущие кочевнический, скотоводческий образ жизни, не могли, в силу определенных, указанными учеными, причин, создать государство, подобное, народам, живущим оседло, и имеющим, иной тип хозяйства, и, занимавшихся земледелием. В противовес, названным выше, мнениям, в литературе, существовали и иные мнения, которые, не только пытались оспаривать, но и опровергали тезис о невозможности существования кочевого скотоводческого государства, наряду с оседлым государством. Наконец, в последние несколько десятилетий, в литературе, появились работы, которые, не только опровергали доводы о невозможности создания кочевого государства, в условиях не оседлого скотоводческого хозяйства, но и позволили выделить основные признаки, черты и критерии скотоводческого государства. Последнее, и относительно, полное обобщение названных признаков, черт и критериев государственности кочевых государств древности и средневековья, были сделаны Е.И. Кычановым, в его работе «Кочевые государства от гуннов до маньчжуров», которые, на наш взгляд, показывают не только на возможность образования и существования скотоводческого государства, а и на то, что скотоводческие государства, существовавшие в древности и средние века, по своему хозяйственному типу, уровню развитию, правовым и государственным институтам и культуре, были равны оседлым государствам, а, иногда, намного, превосходили их. Прочность и основательность этих исследований, на которые мы будем ссылаться, в настоящей статье, стала возможной, благодаря тому, что выводы и заключения, последних исследований, были основаны, на фундаментальных трудах ученых XVIII-XIX столетий [1;2;3;5;6;7]. В связи с чем, мы считаем, что эти, отметим, важные, прежде всего, для науки истории крымтатарского государства и права, выводы, сделанные, за последние несколько десятилетий, должны приниматься во внимание, особенно, при изучении кочевых и скотоводческих государств, таких как государство оногуров, и государств болгар Северного Причерноморья [4, с. 30]. В рамках настоящей статьи, впервые, сделана попытка, выделения главных черт, признаков и критериев конного государства, каковым является, древнейшее крымскотатарское государство IV-VIII вв. н. эры, в Северном Причерноморье, Приазовье и Крыму – «Magna Bulgaria».

Кочевая культура не представляет переходной ступени от звероловства в оседлую, а составляет самостоятельное явление, как культура оседлых, отсюда, различные типы хозяйства определяли различие в социальных отношениях и разные типы государственности оногуров и болгар. «Прежде всего, надлежит знать,- писал Рашид-ад-Дин,- что, в каждом поясе земли, существует, отдельное (друг от друга) население, (одно) оседлое, (другое) кочевое» [22, с. 73]. Осознание того, что в различных природных зонах, в разных, по выражению, Рашид ад-Дина, «поясах земли», существуют, два основных вида хозяйственной деятельности – оседлое земледелие и кочевое скотоводство, прочно укрепились по отношению к описываемому нами, региону - Северного Причерноморья и Приазовья, Крымскому полуострову, уже к середине IV века нашей эры. У Н.И. Веселовского мы находим что,- «...кочевая культура не представляет